

УДК 342.95:656.6

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.2.30>

Д. С. Афонін

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач Науково-дослідної лабораторії
з актуальних питань кримінального аналізу
Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів кримінальної
поліції НПУ Одеського державного університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0002-0951-7968

А. В. Боксгорн

доктор філософії в галузі «Право», доцент,
старший викладач кафедри адміністративно-правових дисциплін
Інституту права та безпеки Одеського державного університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0003-0787-1717

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ НА ВОДІ: КЕЙС ПОЛЬЩІ У МІЖНАРОДНОМУ КОНТЕКСТІ

Стаття присвячена аналізу організації діяльності підрозділів водної поліції в Польщі у контексті зарубіжного досвіду забезпечення правопорядку на водних об'єктах. Розглянуто правові основи функціонування таких підрозділів, їхню структуру, завдання та повноваження, а також механізми співпраці з іншими правоохоронними та державними органами. Акцент зроблено на практичних аспектах, включаючи використання сучасних технологій моніторингу, технічне оснащення та тактичні особливості виконання службових завдань.

Особлива увага приділяється аналізу ефективності польського підходу до охорони правопорядку на воді, зокрема в умовах розвитку туризму, збільшення кількості водних перевезень і зростання загроз, пов'язаних із незаконним переміщенням товарів та міграцією. Дослідження враховує історичні передумови становлення водної поліції Польщі, міжнародні стандарти, а також рекомендації Європейського Союзу у сфері правоохоронної діяльності на водних об'єктах.

Констатовано, що забезпечення правопорядку на водних об'єктах є важливою складовою сучасної правоохоронної діяльності, особливо в умовах зростання інтенсивності використання водних ресурсів для транспортування, відпочинку, рибальства та комерційної діяльності. Водночас водні об'єкти стають зоною підвищених ризиків, таких як контрабанда, незаконне перевезення мігрантів, екологічні злочини та порушення правил безпеки. Ефективна діяльність підрозділів поліції на воді потребує чіткого нормативно-правового регулювання, сучасного технічного забезпечення та відповідної організації роботи.

Результати аналізу показали, що польський досвід може слугувати прикладом для реформування або вдосконалення діяльності водної поліції в інших країнах, зокрема в Україні. У статті виділено ключові аспекти, які можуть бути інтегровані у національну правоохоронну систему для підвищення ефективності охорони правопорядку на воді.

Стаття має практичне значення для науковців, практиків у сфері правоохоронної діяльності, а також для розробників політики безпеки, які працюють над створенням або вдосконаленням підрозділів водної поліції.

Ключові слова: підрозділи поліції на воді, правоохоронна діяльність, безпека на воді, водна поліція Польщі, міжнародний досвід, правопорядок, адміністративно-правовий статус, поліцейська діяльність, об'єкти водного фонду, інфраструктура водного транспорту, завдання, функції, компетенція, публічний порядок, публічна безпека, співпраця органів, Європейський Союз.

Постановка проблеми та її актуальність. Забезпечення правопорядку на водних об'єктах є важливою складовою сучасної правоохоронної діяльності, особливо в умовах зростання інтенсивності використання водних ресурсів для транспортування, відпочинку, рибальства та комерційної діяльності. Водночас водні об'єкти стають зоною підвищених ризиків, таких як контрабанда, незаконне перевезення мігрантів, екологічні злочини та порушення правил безпеки. Ефективна діяльність підрозділів поліції на воді потребує чіткого нормативно-правового регулювання, сучасного технічного забезпечення та відповідної організації роботи.

На міжнародному рівні успішними прикладами функціонування підрозділів поліції на воді є країни Європейського Союзу, зокрема Польща. Польський досвід демонструє ефективні підходи до організації роботи таких підрозділів, включаючи правові механізми, взаємодію з іншими структурами, впровадження інноваційних технологій та адаптацію до змінних умов.

Для України, яка знаходиться на етапі реформування системи правоохоронних органів, вивчення та адаптація зарубіжного досвіду є надзвичайно актуальними. Проте існує дефіцит досліджень, присвячених глибокому аналізу роботи водної поліції інших країн у контексті їхнього можливого впровадження в українську практику.

Таким чином, постає проблема узагальнення та адаптації польського досвіду організації діяльності поліції на воді до умов України. Дослідження цього питання дозволить ідентифікувати найкращі практики, які можуть бути інтегровані у вітчизняну правоохоронну систему, та сприятиме підвищенню ефективності забезпечення правопорядку на водних об'єктах.

Крім цього актуальність теми значно зростає в умовах військової агресії РФ проти України. Війна суттєво вплинула на безпекову ситуацію в країні, включаючи використання водних об'єктів як потенційних зон для незаконної діяльності, військових операцій, гуманітарних перевезень та евакуації.

Водні шляхи України, особливо у прифронтових та тимчасово окупованих регіонах, стають критично важливими для забезпечення логістики, оборони та захисту цивільного населення. Водночас зростає ризик використання цих об'єктів для диверсій, транспортування зброї та боєприпасів, незаконного переміщення осіб і товарів, а також інших злочинів, що підривають безпеку держави.

У цьому контексті вивчення польського досвіду організації діяльності водної поліції набуває особливої значущості. Польща, як країна-сусід України та член Європейського Союзу, має розвинену систему забезпечення правопорядку на водних об'єктах, що враховує сучасні виклики безпеки, включаючи контроль кордонів, протидію організованій злочинності та використання передових технологій моніторингу.

З огляду на те, що Україна активно інтегрується до європейського безпекового простору, адаптація польського досвіду може сприяти підвищенню ефективності національної системи безпеки. Зокрема, це дозволить створити або модернізувати водні підрозділи поліції, здатні оперативно реагувати на загрози, пов'язані з війною, та забезпечувати громадський порядок у складних умовах.

Таким чином, дослідження має не лише наукове, але й стратегічне значення для зміцнення національної безпеки України під час війни та у повоєнний період, забезпечуючи стійкість та ефективність правоохоронної діяльності на воді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У юридичній науці вивчення досвіду роботи поліції інших країн, як загалом, так і окремих структурних підрозділів, було предметом дослідження багатьох науковців. Однак, аналіз діяльності підрозділів водної поліції у зарубіжних країнах досі залишається поза увагою сучасної науки. Це підкреслює значущість і актуальність теми, висвітленої у запропонованій статті.

Метою цієї статті є аналіз організації діяльності підрозділів поліції на воді в Польщі як прикладу успішного зарубіжного досвіду у сфері забезпечення правопорядку на водних об'єктах та визначення можливостей його адаптації до україн-

ських реалій з урахуванням сучасних викликів, зокрема військової агресії РФ проти України.

Виклад основного матеріалу. Історія створення та становлення водної поліції Польщі сягає часів формування Державної поліції Польщі після здобуття незалежності у 1918 році. Вже в 1920 році Річкова охорона, що служила на річці Вісла, сформувала поліцейські водні частини для охорони русел річок, прибережних смуг, пристаней і портів. У ХХ столітті водні шляхи були важливими шляхами сполучення, а річка Вісла мала велике значення [1, с. 3].

У перші роки після Першої світової війни основне завдання поліції полягало у забезпеченні громадського порядку та безпеки. Згодом, у міжвоєнний період, розпочалася організація спеціалізованих підрозділів, включаючи водну поліцію, для патрулювання водних об'єктів та забезпечення безпеки на воді.

Організація Поліції на Віслі була пристосована до територіального поділу Поліції на округи, а з них по лінії ріки виділилися окремі відділи, підпорядковані ділянкам річкової поліції. З того часу залишився лише один – Річкова поліція у Варшаві.

Після Другої світової війни, у зв'язку зі зміною державного устрою, структури водної поліції були реорганізовані, а їх діяльність спрямована на боротьбу з контрабандою, незаконним рибальством та іншими порушеннями на воді.

Польща, як країна-член ЄС, перш за все, додержується міжнародних стандартів, а також рекомендацій Європейського Союзу у сфері правоохоронної діяльності на водних об'єктах. Так, Європейський Союз встановлює стандарти та рекомендації для правоохоронної діяльності на водних об'єктах, що є важливими в контексті охорони водних ресурсів, екологічного моніторингу, і забезпечення безпеки. Основними міжнародними стандартами є такі [2]:

– Водна рамкова директива (*Water Framework Directive, WFD*). Ця директива вимагає від країн-членів забезпечити досягнення доброго екологічного стану водних об'єктів через контроль забруднення, моніторинг якості води та управ-

ління басейнами річок. Вона спрямована на інтегроване управління водними ресурсами з урахуванням транскордонного характеру багатьох басейнів річок.

– Директива про міські стічні води (*Urban Wastewater Treatment Directive*). Вона визначає стандарти очищення стічних вод для запобігання забрудненню водних об'єктів.

– Стратегія управління ризиками повеней (*Floods Directive*). Передбачає заходи для зниження ризиків повеней та мінімізації їхнього впливу на здоров'я людей, довкілля та економіку.

– Директива про морське середовище (*Marine Strategy Framework Directive*). Регулює охорону морських вод від забруднення і сприяє стійкому використанню морських ресурсів.

– Рекомендації щодо інтеграції цифрових технологій. ЄС акцентує увагу на цифровізації моніторингу та управління водними ресурсами, включаючи використання сучасних сенсорів і систем моніторингу якості води.

Ці стандарти спираються на регулярний моніторинг і розробку планів управління водними басейнами, що сприяє ефективному використанню водних ресурсів і забезпеченню їхньої охорони. Такий підхід також підтримується в рамках Загальної імплементаційної стратегії (*Common Implementation Strategy*), яка забезпечує гармонізацію дій між країнами-членами.

На національному рівні правові основи функціонування водної поліції Польщі визначені внутрішніми законами, регламентами та міжвідомчими угодами. Основою діяльності є Закон «Про поліцію» (*Ustawa o Policji*), який встановлює загальні правила роботи поліції, включаючи спеціалізовані підрозділи, такі як водна поліція. Ці підрозділи забезпечують охорону громадського порядку та безпеку на водних об'єктах, виконують екологічний нагляд та беруть участь у рятувальних операціях під час надзвичайних ситуацій.

Водна поліція Польщі тісно співпрацює з іншими органами, зокрема Міністерством охорони навколишнього середовища. Завдяки угодам між цим міністерством і Міністерством внутрішніх справ, вона отримує

фінансування з Національного фонду охорони навколишнього середовища та водного господарства, що використовуються для оновлення технічного забезпечення, зокрема придбання сучасних катерів і обладнання. Така співпраця сприяє ефективному виконанню завдань на водних об'єктах країни.

Основні обов'язки водної поліції включають перевірку обладнання суден, контроль дотримання правил безпеки на воді, зокрема перевірку стану алкогольного сп'яніння водіїв човнів, та реагування на нещасні випадки. Особливу увагу приділяють також екологічним проблемам, таким як контроль стану дамб та охорона природних ресурсів [3].

Поліцейська діяльність на водах та акваторіях у Польщі здійснюється через мережу п'яти спеціалізованих комісаріатів, які функціонують у Варшаві, Кракові, Познані, Вроцлаві та Гданську, а також через п'ять поліцейських водних відділів, розташованих у різних воєводствах [4, с. 2]. Така структурна організація має стабільний характер завдяки нормативному врегулюванню в наказі Головного коменданта поліції, що визначає методи та форми виконання завдань поліцейськими, які працюють на водних об'єктах і водоймах.

Відповідно до цього наказу, служба в акваторії та у прибережних зонах може здійснюватися:

- працівниками комісаріатів водної поліції;
- співробітниками водних відділів поліції;
- поліцейськими, тимчасово призначеними з інших структурних підрозділів.

Особливістю організації діяльності водної поліції є те, що питання її функціонування належать до компетенції керівників територіальних органів поліції. Вони приймають рішення з урахуванням наявних сил, ресурсів і потреб у забезпеченні громадської безпеки на водних об'єктах. Такий підхід дозволяє ефективно адаптувати роботу водної поліції до місцевих умов та актуальних викликів, які виникають у конкретних регіонах [5, с. 184-186].

Ця система забезпечує гнучкість організації служби та оптимальне використання наявних ресурсів, що позитивно впливає

на якість поліцейських послуг у сфері охорони правопорядку на водах та в прибережних зонах.

Також слід зазначити, що на теперішній час кількість штатних одиниць водних підрозділів/осередків поліції становила 173 особи [3].

У той же час, відповідно до § 7 наказу № 1041 Головного коменданта поліції від 28 вересня 2007 року про детальні правила організації та сфери діяльності поліцейських дільниць, поліцейських дільниць та інших організаційних підрозділів поліції служби у згаданих сферах виконувалися поліцейськими, призначеними з інших організаційних підрозділів поліції, у так званні «сезонні осередки» (позаштатні бригади). Крім того, в рейдових патрулях (патрулі, які пересуваються навколо водойм, оснащені автомобілями підвищеної прохідності, які тягнуть причепи з плавзасобами), служили співробітники переважно патрульних осередків. Ця форма служби застосовувалася переважно в тих підрозділах, де губернський поліцейський комендант не призначав постійні водні частини/осередки чи «сезонні осередки» [6].

Водна поліція Польщі виконує широкий спектр повноважень, які спрямовані на забезпечення порядку, безпеки та охорони навколишнього середовища на водах і прибережних територіях. Основні функції водної поліції включають [7]:

1. Профілактика злочинів і правопорушень: поліцейські патрулюють водойми, контролюють дотримання правил судноплавства, перевіряють тверезість керманців суден і технічний стан водного транспорту;

2. Забезпечення безпеки громадян: сюди входить запобігання утопленням, контроль за безпечним купанням та заняттями водними видами спорту, а також допомога потерпілим у водних інцидентах;

3. Охорона довкілля: поліцейські борються з незаконним рибальством, викидом сміття та іншими порушеннями екологічного законодавства;

4. Рятувальні операції: водна поліція активно бере участь у пошукових операціях, зокрема щодо зниклих людей або об'єктів, пов'язаних із правопорушеннями;

5. Профілактична робота з населенням: організація освітніх заходів для молоді та дорослих з метою популяризації правил безпечної поведінки на воді, як у літній, так і в зимовий періоди.

При цьому охорона громадської безпеки і порядку, в тому числі: у водах загального користування — одно з основних завдання поліції (*Zgodnie z art. 1 ust. 2 pkt 2 ustawy o Policji*) [7].

Дослідження нормативно-правових актів, що регулюють діяльність водної поліції в Польщі, показує, що її завдання сформульовані чітко, структуровано й системно. На відміну від України, де часто спостерігається розпорошеність норм. Польське законодавство забезпечує інтегрований підхід, закріплюючи функції водної поліції в спеціалізованих відомчих документах. Такі нормативно-правові акти регулюють ключові аспекти діяльності: від патрулювання внутрішніх вод і охорони порядку до запобігання екологічним правопорушенням і підтримки безпеки судноплавства. Зокрема, у Польщі чітко визначені завдання водної поліції, які охоплюють [8]:

1) запобігання злочинам і правопорушенням;

2) недопущення поведінки, яка може становити загрозу безпеці людей і майна або порушувати громадський порядок в акваторії та прибережних територіях;

3) виявлення злочинів і правопорушень, а також притягнення до відповідальності та затримання винних осіб, зокрема тих, хто порушує норми:

а) охорону природи, довкілля та екології;

б) безпеку на судноплавстві;

в) безпеку плавців, купальників і занять у воді, у тому числі спортивних;

4) запобігання нещасним випадкам з утопленнями та порятунок людей;

5) розшук зниклих безвісти осіб, предметів, отриманих злочинним шляхом або тих, що використовувалися для їх скоєння, та володіння якими заборонено;

б) забезпечення порядку в місцях забруднення отруйними та іншими речовинами, що становлять загрозу життю чи здоров'ю людей та навколишньому середовищу, а також у місцях усунення його впливу;

7) забезпечення громадського порядку в місцях катастроф і стихійних лих;

8) спеціальну охорону водойм питної води та річок, що впадають у ці водойми;

9) контроль за організаторами заходів на акваторії та акваторії щодо дотримання умов безпеки та громадського порядку під час їх проведення;

10) співпраця з представниками неопліцейських структур, які в межах своєї компетенції реалізують заходи в акваторії та на водних об'єктах, для виконання завдань у сфері безпеки й порядку, рятування на воді та екології;

11) виконання підводних робіт у рамках процесуальної діяльності в межах наданих повноважень.

Механізми співпраці водної поліції Польщі з іншими державними та правоохоронними органами спрямовані на забезпечення безпеки на водах і прибережних територіях через координацію дій, спільні навчання та оперативну підтримку. Основні аспекти співпраці включають [9]:

1. Взаємодія з Водною службою порятунку Республіки Польщі (WOPR):

– спільне рятування людей, які опинилися в небезпеці на водоймах, і охорона навколишнього середовища;

– проведення превентивних заходів, таких як інформування про ризики для довкілля та контроль за дотриманням норм безпеки;

– організація спільних навчань для підвищення кваліфікації співробітників та рятувальників.

2. Співпраця з Військами територіальної оборони:

– участь військових у пошуково-рятувальних операціях, зокрема в разі природних катаклізмів, підтоплень чи інших кризових ситуацій;

– використання спільної інфраструктури для навчань і обміну досвідом між поліцією, військовими та іншими службами, такими як пожежна охорона.

3. Координація з іншими органами: забезпечення порядку на водних територіях у межах загальних повноважень поліції, що регулюється внутрішніми постановами (наприклад, наказ № 1386 Головного коменданта поліції від 17 листопада 2009 року).

Детальні механізми включають обмін ресурсами (наприклад, суднами), спільне проведення акцій та використання спеціальних процедур під час рятувальних операцій. Ці заходи сприяють підвищенню ефективності діяльності поліції та партнерів у забезпеченні громадської безпеки.

Практичні аспекти діяльності водної поліції Польщі включають використання сучасних технологій для моніторингу, технічне оснащення та особливості тактики виконання службових завдань. Поліція на воді Польщі оснащена сучасними катерами, які дозволяють ефективно виконувати патрулювання водних територій, зокрема для забезпечення безпеки на озерах, річках та в акваторіях біля узбережжя. На території країни активно використовуються 291 човен, серед яких є як стаціонарні одиниці, так і сезонні мобільні, що сприяють оперативності реагування в різних умовах.

Особливе значення надається використанню технологій для моніторингу ситуації на воді, таких як радарні системи, що допомагають виявляти потенційні загрози, а також застосуванню безпілотних літальних апаратів (дронів) для огляду великих водних територій. Це дозволяє оперативно оцінювати ситуацію та координувати дії патрульних підрозділів.

Висновки. Дослідження організації діяльності водної поліції Польщі свідчить про високий рівень ефективності її функціонування, що досягається завдяки чіткій нормативній базі, спеціалізованій структурі та інтеграції сучасних технологій у службову діяльність. Польська модель організації водної поліції слугує прикладом ефективного управління та реалізації завдань, спрямованих на забезпечення публічної безпеки на водних об'єктах.

Аналіз досвіду Польщі показує, що чітке визначення повноважень водної поліції, деталізація завдань та напрямів її роботи, а також використання спеціалізованих технічних засобів сприяють оперативності та результативності виконання службових обов'язків. Особливе значення мають нормативно-правові акти, які регламентують усі аспекти діяльності водної поліції, забезпечуючи системність та сталий розвиток цієї служби.

Україна, з огляду на свої потреби у сфері забезпечення безпеки на водних об'єктах, може отримати значну користь від адаптації польського досвіду. В умовах реформування правоохоронних органів актуальним є запровадження таких організаційних і правових рішень:

- розробка та ухвалення спеціалізованого нормативно-правового акту. Він повинен чітко регулювати організацію служби, визначати завдання, повноваження та методи роботи водної поліції, як це передбачено польським наказом Головного коменданта поліції;

- створення сталої та гнучкої організаційної структури: в Україні доцільно розвивати мережу спеціалізованих підрозділів водної поліції, подібно до польських комісаріатів і водних відділів, що дозволить адаптувати роботу до регіональних потреб;

- використання сучасних технологій: польська практика застосування систем моніторингу, дронів, патрульних катерів і спеціального обладнання для роботи на воді може значно підвищити оперативність і якість роботи української водної поліції;

- взаємодія з іншими структурами: польський досвід тісної співпраці водної поліції з екологічними службами, місцевими органами влади та міжнародними партнерами є важливим для створення цілісної системи безпеки на воді.

Список використаної літератури:

1. Działania policji wodnej na wodach morskich i terenach nadmorskich: Informacja o wynikach kontroli. Gdansk: Najwyższa Izba Kontroli. 55 с.
2. Water Framework Directive. European Commission (офіційний сайт Європейського союзу) URL: https://environment.ec.europa.eu/topics/water/water-framework-directive_en
3. Policja wodna. Policja.pl. (сторінка Водної поліції Польщі на офіційному сайті Поліції Польщі». URL: <https://www.policja.pl/pol/aktualnosci/101668,Policja-wodna.html>
4. Informacja na temat funkcjonowania Policji na wodach i terenach przywodnych w 2020 r., w tym dotycząca utonic osob. Biuro Prewencji KGP. Wydział Prewencji. 8 с.
5. W. Piniński, Organizacja jednostki policyjnej pełniącej służbę na drogach wodnych, „Przegląd Policyjny” 1939, nr 4, s. 295.

6. Zarządzenie Nr 1041 KGP z 28.09.2007 r. w sprawie szczegółowych zasad organizacji i zakresu działania komend, komisariatów i innych jednostek organizacyjnych Policji URL: <https://prawo.policja.pl/pr/akty-prawne/organizacja-policji/908,Zarzadzenie-Nr-1041-KGP-z-28092007-r-w-sprawie-szczegolowych-zasad-organizacji-i.html>
7. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, DzU z 2020 r., poz. 360 z późn. zm.
8. Хозлу І.К. Зарубіжний досвід діяльності підрозділів поліції на воді (на прикладі Великобританії, Австралії, Німеччини, Швеції, Польщі). Правовий часопис Донбасу. 2022. № 2. С. 127-135.
9. Zarządzenie nr 1386 komendanta głównego policji w sprawie metod i form wykonywania zadań przez policjantów pełniących służbę na wodach i terenach przywodnych z dnia 17 listopada 2009 r. URL: <https://docplayer.pl/115004234-70-zarzadzenie-nr-1386-komendanta-glownego-policji.html>
10. Хозлу І.К. Зарубіжний досвід підготовки працівників підрозділів поліції на воді. *Modern research in world science: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. м. Куновіце (Чеська республіка), 17-18 червня 2022 року, 2022. Куновіце : Академія ГУСПОЛ. 2022. С. 165-167.

Afonin D. S. Boksgorn A. V. Organization of water police activities: the case of poland in an international context

The article is devoted to the analysis of the organization of the activities of water police units in Poland in the context of foreign experience in ensuring law and order on water bodies. The legal basis for the functioning of such units, their structure, tasks and powers, as well as mechanisms for cooperation with other law enforcement and state bodies are considered. The emphasis is on practical aspects, including the use of modern monitoring technologies, technical equipment and tactical features of performing official tasks.

Special attention is paid to the analysis of the effectiveness of the Polish approach to maintaining law and order on water, in particular in the context of the development of tourism, an increase in the number of water transport and the growth of threats associated with the illegal movement of goods and migration. The study takes into account the historical prerequisites for the formation of the Polish water police, international standards, as well as recommendations of the European Union in the field of law enforcement on water bodies.

It is stated that ensuring law and order on water bodies is an important component of modern law enforcement activities, especially in conditions of increasing intensity of use of water resources for transportation, recreation, fishing and commercial activities. At the same time, water bodies are becoming an area of increased risks, such as smuggling, illegal transportation of migrants, environmental crimes and violations of safety rules. The effective activity of water police units requires clear regulatory and legal regulation, modern technical support and appropriate organization of work.

The results of the analysis showed that the Polish experience can serve as an example for reforming or improving the activities of water police in other countries, in particular in Ukraine. The article highlights key aspects that can be integrated into the national law enforcement system to increase the effectiveness of law and order on water.

The article is of practical importance for scientists, practitioners in the field of law enforcement, as well as for security policy developers working on the creation or improvement of water police units.

Key words: *water police units, law enforcement activities, water safety, Polish water police, international experience, law and order, administrative and legal status, police activities, water fund facilities, water transport infrastructure, tasks, functions, competence, public order, public safety, cooperation of authorities, European Union.*